

ข้อเสนอแนะในการยุติการดำเนินคดีทางการเมืองนับตั้งแต่รัฐประหาร 2557 – ปัจจุบัน

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

26 เมษายน 2566

เกริ่นนำ

ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทยดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เนื่องจากการจัดความสัมพันธ์และโครงสร้างอำนาจระหว่างรัฐและประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ นั้นยังไม่เกิดความสะดวก ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง และการหันไปใช้วิธีการนอกเหนือระบบประชาธิปไตยในการเข้าถือครองอำนาจ โดยเฉพาะในระลอกล่าสุดนั้นซึ่งได้สร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อนิติรัฐและประชาธิปไตย คือ การรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจเบ็ดเสร็จไว้อย่างยาวนาน ภายใต้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ซึ่งมีมาตรา 44 ให้อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการแก่คณะรัฐประหาร และกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการกดปราบประชาชนควบคุม โดยเฉพาะการดำเนินคดีกับพลเรือนในศาลทหารกว่า 2,400 ราย

จนหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และมีการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้นอกจากจะมีได้ช่วยแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่แล้ว กลับสืบทอดอำนาจคณะรัฐประหารและองคาพยพของกองทัพ โดยเฉพาะการให้อำนาจสมาชิกวุฒิสภาชุดแรกซึ่งมาจากการแต่งตั้งของคณะรัฐประหารเอง ในการลงคะแนนเสียงเลือกนายกรัฐมนตรี

ความขัดแย้งในระลอกถัดมา ก่อตัวอีกครั้งภายหลังการเลือกตั้ง หลังเหตุการณ์ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ยุบพรรคอนาคตใหม่ในเดือนกุมภาพันธ์ 2563 ต่อเนื่องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด -19 ทำให้รัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ภายใต้ข้อกล่าวอ้างเรื่องการควบคุมโรค และนำไปสู่การควบคุมการรวมตัว รวมถึงการชุมนุมทางการเมืองไปด้วย

การชุมนุมเยาวชนปลดแอกในเดือนกรกฎาคม 2563 นับเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของการเคลื่อนไหวทางการเมืองระลอกล่าสุด ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ราษฎร นักเรียนเลว เพมินิสต์ปลดแอก เสรีไทยพลัส แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม ทะลุฟ้า ทะลุแก๊ซ ทะลุวัง โมกหลวงริมน้ำ ฯลฯ ภายในระยะเวลา 2 - 3 ปี มีประชาชนที่ถูกดำเนินคดีทางการเมืองกว่า 1,800 ราย ด้วยข้อหาที่แตกต่างกัน ฐานความผิดที่มีประชาชนถูกดำเนินคดีมากที่สุด คือฝ่าฝืนพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่ฐานความผิดซึ่งเป็นที่ถกเถียงมากที่สุดในขณะนี้ และเป็นส่วนหนึ่งในข้อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ คือ มาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ก่อตั้งขึ้นมาภายหลังการรัฐประหารเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจที่เกี่ยวเนื่องกับการรัฐประหาร และปัจจุบันยังให้ความช่วยเหลือคดีซึ่งเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง เห็นว่า โอกาสในการเลือกตั้งปี 2566 เป็นความหวังอีกครั้งในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ผลพวงของการรัฐประหาร และค่อยๆ นำสังคมไทย

กลับสู่หนทางของระบอบประชาธิปไตย ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนจึงขอเสนอนโยบายให้พรรคการเมืองดำเนินการยุติการดำเนินคดีทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร 2557 จนถึงปัจจุบัน เพื่อเปิดทางนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างประชาธิปไตยในก้าวต่อไป

สภาพปัญหาในคดีการเมือง พ.ศ. 2557 - 2562

1. การดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหาร และศาลยุติธรรม

หลังการรัฐประหาร คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/57, ฉบับที่ 38/57 และฉบับที่ 50/57 ให้ดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารในความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนประกาศและคำสั่ง คสช. ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และความผิดเกี่ยวกับฐานมีหรือใช้อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิด ที่ใช้เฉพาะแต่การสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ ทำให้มีประชาชนกว่า 2,400 ราย¹ ถูกดำเนินคดีในศาลทหาร และคดีซึ่งเกิดในระหว่างการประกาศกฏอัยการศึกตั้งแต่วันที่ 20 พ.ค. 2557 - 31 มี.ค. 2558 นั้น จำเลยไม่สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ ซึ่งโดยหลักแล้วการดำเนินคดีในศาลนั้นต้องสามารถถูกตรวจสอบโดยตุลาการในลำดับที่สูงขึ้นไป

การดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารนั้น ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (right to fair trial) เนื่องจากศาลทหารนั้นสังกัดอยู่ภายใต้กระทรวงกลาโหม และตุลาการองค์คณะในศาลทหารประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งจบกฎหมายและตุลาการศาลทหารซึ่งเป็นทหารและไม่ได้จบการศึกษากฎหมาย ซึ่งขัดกับหลักความเป็นอิสระและเป็นกลาง และขาดความเชี่ยวชาญทางกฎหมายอย่างเพียงพอ

นอกจากนั้นการดำเนินคดีพลเรือนภายใต้ศาลทหารในห้วงเวลาดังกล่าว ยังพบอุปสรรคหลายประการซึ่งมีมาตรฐานต่ำกว่าการพิจารณาของศาลยุติธรรม อาทิเช่น ปัญหาในการแจ้งนัดสอบคำให้การแก่ทนายความ การขอคัดถ่ายเอกสาร ขาดระบบนายขอแรง ขาดหน่วยงานรองรับทำหน้าที่สืบเสาะพฤติกรรมของจำเลย เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา การนัดพิจารณาคดีที่ไม่ต่อเนื่อง หรือการลงโทษในคดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ (มาตรา 112) ในอัตราโทษสูงกว่าศาลยุติธรรมเกือบหนึ่งเท่าตัว เป็นต้น

แม้ คสช. จะมีคำสั่งหัวหน้าคสช.ที่ 55/2559 ซึ่งให้ยุติการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารเมื่อวันที่ 12 ก.ย. 2559 และคำสั่งหัวหน้าคสช.ที่ 9/2562 ซึ่งมีผลเป็นการโอนคดีจากศาลทหารไปพิจารณาต่อที่ศาลยุติธรรม แต่ก็พบว่ายังมีคดีบางส่วนที่พิจารณาไม่เสร็จสิ้น² และแม้ในคดีจำนวนมากที่ได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาจนสิ้นสุดไปแล้ว แต่หมายความว่าพลเรือนกว่า 2,400 ราย นั้นถูกละเมิดสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมมาแล้ว

¹ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 5 ปี คสช. พอได้หรือยัง?: ข้อเสนอว่าด้วยการจัดการผลพวงรัฐประหารสถิตคดีพลเรือนในศาลทหาร [ออนไลน์], 22 พฤษภาคม 2562. แหล่งที่มา <https://tlhr2014.com/archives/12492>

² ประชาไท, ศาลยกฟ้องคดีก่อการร้าย ‘ขอนแก่นโมเดล’ หลังรัฐประหาร 9 ปี [ออนไลน์], 31 มีนาคม 2566. แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2023/03/103416>

เช่น คดีที่ถูกเรียกว่า “ขอนแก่นโมเดล” ที่ถูกโอนย้ายจากศาลทหารมาพิจารณาต่อที่ศาลจังหวัดขอนแก่น ศาลชั้นต้นเพิ่งมีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 30 มี.ค. 2566 รวมใช้ระยะเวลาเกือบ 9 ปีหลังเกิดเหตุ และคดียังอยู่ระหว่างการอุทธรณ์คำพิพากษาคดีอีกด้วย ดูรายงานข่าว

2. การคุกคามประชาชนโดยอาศัยอำนาจกฎอัยการศึก มาตรา 44 และกระบวนการนอกกฎหมาย

นอกจากการดำเนินคดีพลเรือนในศาลทหารแล้ว คสช. ยังใช้กฎอัยการศึก (20 พ.ค. 2557 – 31 มี.ค. 2558) คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/58 (1 เม.ย. 2558 – ก.ค. 2562) และคำสั่งที่ออกตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ในการควบคุมตัวบุคคลโดยไม่มีการตั้งข้อกล่าวหา การบุกไปถึงบ้านหรือสถานที่ส่วนตัวของบุคคลที่แสดงออกทางการเมือง การคุกคามและการปิดกั้นกิจกรรม การเรียกรายงานตัว รวมถึงการบังคับให้บุคคลลงนามในบันทึกข้อตกลงเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งปราศจากข้อกฎหมายใดๆ รองรับ โดยจากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน พบว่าในห้วงเวลาที่ คสช. ดำรงอยู่ในอำนาจมี

(1) การเรียกรายงานตัว การคุมตัวในค่ายทหารและการติดตามตัวประชาชนที่บ้าน อย่างน้อย 1,501 คน

(2) การปิดกั้นและแทรกแซงกิจกรรมสาธารณะ อย่างน้อย 353 กิจกรรม

(3) การปิดกั้นสื่อและการควบคุมการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดย กสทช. ลงโทษสื่อมวลชนจากการนำเสนอเนื้อหาในประเด็นทางการเมือง อาศัยหลักเกณฑ์ตามประกาศ/คำสั่ง คสช. และมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 อย่างน้อย 55 ครั้ง

(4) การปิดกั้นการใช้สิทธิชุมชน และการแสดงออกของชุมชนท้องถิ่น ของกลุ่มองค์กรชาวบ้าน/ ชุมชนหรือประชาสังคม อย่างน้อย 155 กลุ่ม/องค์กร โดยประเด็นที่ถูกปิดกั้น เช่น สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ที่ดิน แม่น้ำเหมืองแร่ โรงไฟฟ้า สุขภาพ แรงงาน หรือนโยบายสาธารณะอื่นๆ

(5) การซ้อมทรมาน ระหว่างถูกควบคุมตัวโดยทหาร ตามกฎอัยการศึก คำสั่ง คสช. หรือคำสั่งหัวหน้า คสช. อย่างน้อย 18 กรณี

(6) การคุมขังพลเรือนในเรือนจำทหาร อย่างน้อย 33 กรณี

นอกจากนี้การใช้มาตรการทั้งทางกฎหมายและนอกกฎหมาย ยังนำไปสู่การลี้ภัยทางการเมืองของประชาชนชาวไทยไปยังประเทศที่สามไม่น้อยกว่า 100 ราย

สภาพปัญหาในคดีการเมือง พ.ศ. 2563 - 2566

ภายหลังการเลือกตั้ง 2562 สถานการณ์การชุมนุมทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายลง จนกระทั่งมีการยุบพรรคอนาคตใหม่เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2563 ทำให้เกิดการชุมนุมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ก่อนกระแสการชุมนุมจะเริ่มซาไปจากการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร เนื่องจากสถานการณ์โควิดในปลายเดือนมีนาคม 2563

อย่างไรก็ตามกระแสการชุมนุมทางการเมืองเริ่มกลับมาอีกครั้งในช่วงครบรอบ 10 ปีเหตุการณ์พฤษภาคม 2553 และข่าวการหายตัวไปของวันเฉลิม สัตย์ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ลี้ภัยทางการเมืองไทยในประเทศกัมพูชา กระแสการชุมนุมทางการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องในหัวกลางปี 2563 พร้อมกับการพูดถึงประเด็นเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ผ่านการชุมนุม จนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ออกมาให้สัมภาษณ์ว่า “สำนึกไว้ด้วยว่า มาตรา 112 ทำไม่ถึงไม่มีการดำเนินคดี และทำไม่ถึงมีคนฉวยโอกาสตรงนี้ขึ้นมา ทรงมีพระเมตตา พระมหากรุณาธิคุณ กำชับมากับผมโดยตรง 2-3 ปีที่ผ่านมา ไม่มีการใช้ 112 ทำไม่ไม่คิดตรงนี้ ลามปามกันไปเรื่อย ทุกคนที่มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ต้องช่วยกัน”³ เพื่อปรามการชุมนุมไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์

จนกระทั่งมีการชุมนุมใหญ่ของ “เยาวชนปลดแอก” ณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 และการชุมนุมใหญ่ 19 กันยาทางอำนาจคืนราษฎร ที่สนามหลวง ทำให้เกิดการรวมตัวหลวมๆ ของกลุ่มกิจกรรมเรียกว่า “ราษฎร” ในช่วงค่อนหลังของปี 2563 แม้จะมีกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองชุมนุมอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย แต่ข้อเรียกร้องหลักของผู้ชุมนุมนั้นเหมือนกันกับกลุ่มราษฎร คือ 1. ให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ออกไป 2. แก้ไขรัฐธรรมนูญใหม่ 3. ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์

กระทั่งการชุมนุมเดินขบวนเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2563 ไปยังบริเวณทำเนียบรัฐบาล จนเกิดเหตุขบวนเสด็จผ่านพื้นที่ชุมนุม นำไปสู่การสลายการชุมนุมและการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 15 ตุลาคม 2563 – 22 ตุลาคม 2563

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 2563 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ออกแถลงการณ์บังคับใช้กฎหมายทุกมาตรา⁴ ซึ่งในความหมายโดยนัยแล้ว คือ การนำมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญากลับมาบังคับใช้ หลังจากในหัวเวลา 2-3 ปีก่อนหน้านั้น เจ้าหน้าที่รัฐมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบังคับใช้มาตรา 112 โดยไม่นำมาใช้กล่าวหาหรือลงโทษโดยตรง แต่ไปใช้ข้อกฎหมายอื่นๆ แทน⁵ หลังจากนั้น จากเดิมที่มักใช้ข้อหาตาม มาตรา 116 ยุยงปลุกปั่นให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองเป็นหลักในการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมแล้ว ตำรวจก็หันมาใช้ข้อหามาตรา 112 เป็นหลักแทน ในกรณีการแสดงออกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์

ต่อมาในปี 2564 กระแสการชุมนุมยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องพร้อมๆ กับการจับกุม การดำเนินคดีนักกิจกรรมด้วยฐานความผิดที่แตกต่างกันออกไป ในปีนี้มีการใช้กระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีกับนักกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ไม่ปล่อยให้ปล่อยตัวชั่วคราว คุ่มขังไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งก่อนให้ประกันตัว และกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยตัวมากขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงการใช้กำไลอิเล็กทรอนิกส์ (EM) หรือกำหนดระยะเวลาในการอยู่ภายในเคหสถาน ในปีเดียวกันนี้ ช่วงเดือนสิงหาคมเกิดการชุมนุมรายวันของกลุ่มทะลุแก๊ส และทำให้เห็นภาพการใช้ความรุนแรงเข้าสลายการชุมนุมบ่อยครั้ง

³ ไทยรัฐออนไลน์, “ประยุทธ์” เหย “ในหลวง” ทรงมีพระเมตตาไม่ให้ใช้ ม.112 ชัดพวกฉวยโอกาส[ออนไลน์], 15 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/news/politic/1869400>

⁴ สำนักนายกรัฐมนตรี, แถลงการณ์นายกรัฐมนตรี 19 พฤศจิกายน 2563[ออนไลน์], 19 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/36935>

⁵ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, การเปลี่ยนแปลงของแนวทางการบังคับใช้มาตรา 112 ในรอบปี 2561[ออนไลน์], 28 ธันวาคม 2561. แหล่งที่มา <https://tlhr2014.com/archives/10309>

ขณะที่ในปี 2565 ได้เกิดกลุ่มกิจกรรมทะลุวัง ซึ่งริเริ่มจากการทำโพลสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ ขบวนการเสด็จและประเด็นเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์อื่นๆ จนถึงทุกวันนี้แม้ประเทศกำลังเดินทางสู่การเลือกตั้ง 2566 แต่กิจกรรมทางการเมืองยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับคดีความทางการเมืองซึ่งมีประชาชนถูก ดำเนินคดีในจำนวนที่สูงอย่างไม่เคยมีมาก่อน

สถิติคดีที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม และการแสดงออกทางการเมือง

1. สถิติโดยภาพรวม จากการติดตามของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่เริ่มการชุมนุมของ “เยาวชนปลดแอก” เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึงวันที่ 18 เมษายน 2566 มีประชาชนที่ถูกดำเนินคดี จากสถานการณ์ชุมนุมและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไปแล้วอย่างน้อย 1,898 คน ในจำนวน 1,196 คดี ในจำนวนนี้ เป็นเด็กและเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 284 ราย ใน 213 คดี โดยแยกเป็นเด็ก อายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 41 คน และเยาวชนอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 243 คน

- ข้อหา “หมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มีผู้ถูกกล่าวหาอย่างน้อย 239 คน ในจำนวน 258 คดี
- ข้อหา “ยุยงปลุกปั่น” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 มีผู้ถูกกล่าวหาอย่างน้อย 130 คน ในจำนวน 41 คดี
- ข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ มีผู้ถูกกล่าวหาอย่างน้อย 1,469 คน ในจำนวน 663 คดี (นับตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2563 ที่เริ่มมีการดำเนินคดีข้อหานี้ต่อผู้ชุมนุมและทำกิจกรรมทางการเมือง)
- ข้อหาตาม พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ อย่างน้อย 137 คน ในจำนวน 78 คดี
- ข้อหาตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ อย่างน้อย 166 คน ในจำนวน 185 คดี
- ข้อหาละเมิดอำนาจศาล อย่างน้อย 36 คน ใน 20 คดี และคดีดูหมิ่นศาล อย่างน้อย 28 คน ใน 9 คดี

2. คดีเด็กและเยาวชน

ตั้งแต่ปี 2563 มีเยาวชนถูกดำเนินคดีจากการแสดงออกและชุมนุมทางการเมือง แล้วทั้งสิ้นอย่างน้อย 284 ราย นับเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่มีการดำเนินคดีทางการเมืองกับเยาวชนนับร้อยราย โดยหลังจากปรากฏการณ์การชุมนุมไร้แกนนำอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม 2564 ถึงช่วงปลายเดือน ตุลาคม 2564 บริเวณทางแยกดินแดง และมีการนิยามตนเองว่าการชุมนุม #ทะเลแก้ว ในภายหลัง มีเยาวชน ทั้งที่ถูกจับกุมระหว่างชุมนุมและถูกดำเนินคดีภายหลังจากเหตุการณ์ชุมนุมต่อเนื่องดังกล่าวอย่างน้อย 210 คน ใน 104 คดี เยาวชนถูกดำเนินคดี "หมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ" ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 จำนวน 18 ราย ใน 21 คดี

คดีเด็กและเยาวชนนับว่ามีความซับซ้อนกว่าคดีประชาชนทั่วไป เพราะใช้วิธีการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน โดยคดีเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The Best interest of the child) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1969 ด้วย ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่า การตรวจสอบ การจับกุมในคดีเด็กและเยาวชนนั้น ศาลตรวจสอบเพียงระยะเวลาในการควบคุมตัวของเยาวชนไม่ให้เกิน 24 ชั่วโมง แต่ไม่พบในคดีใดว่าศาลได้ตรวจสอบว่ามีการจับกุมโดยละมุนละม่อม คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามมาตรา 69 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เลย อีกทั้งการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและการหันเหคดี ยังมีข้อจำกัดที่ผู้ต้องหาหรือ จำเลยที่เป็นเยาวชนนั้นต้องรับสารภาพ อาจกล่าวได้ว่ามาตรการดังกล่าวออกแบบมาเพื่อรองรับเด็กและ เยาวชนที่ก่ออาชญากรรม อาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับคดีเด็กและเยาวชนที่มีความเห็นต่างหรือแสดงออก ในทางการเมือง

นอกจากนี้ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางยังออกหมายจับเด็กและเยาวชนอย่างน้อย 30 หมายจับในข้อหาต่างๆ โดยล่าสุดคือ กรณีของ “หยก” เด็กหญิงวัย 14 ปี⁶ ในคดี 112 จากการแสดงออกนอกกิจกรรมชุมนุมบริเวณลานเสาชิงช้า เมื่อวันที่ 13 ต.ค. 2565 โดยหยกปฏิเสธไม่ยอมรับกระบวนการยุติธรรม ทำให้ถูกคุมขังระหว่างสอบสวนที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปรานี

3. คดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

นับตั้งแต่เริ่มประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อวันที่ 26 มี.ค. 2563 จนถึงการยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉินในวันที่ 30 ก.ย. 2565 มีผู้ถูกดำเนินคดีข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ที่เกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมจำนวนอย่างน้อย 1,469 คน ใน 663 คดี จากสถิติดังกล่าว จนถึงต้นเดือนเมษายน 2566 มีคดีที่สิ้นสุดไปแล้วจำนวน 138 คดี เท่ากับมีคดีอีกกว่า 525 คดี ที่ยังไม่สิ้นสุดลง โดยแยกเป็น

- คดีที่อยู่ในชั้นสอบสวน 299 คดี
- คดีที่อยู่ในศาลชั้นต้น 143 คดี
- คดีที่อยู่ระหว่างชั้นอุทธรณ์ หรือรอว่าจะมีการอุทธรณ์คดีหรือไม่ จำนวน 79 คดี
- คดีที่อยู่ระหว่างชั้นฎีกา หรือรอว่าจะมีการฎีกาคดีหรือไม่ จำนวน 4 คดี
- ในส่วนคดีที่สิ้นสุดไปแล้ว แยกเป็นคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง 40 คดี

คดีฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉิน

มีผู้ถูกดำเนินคดีข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ
ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมจำนวนอย่างน้อย **1,469** คน ใน **663** คดี

- คดีที่อยู่ในชั้นสอบสวน **299** คดี
- คดีที่อยู่ในศาลชั้นต้น **143** คดี
- คดีที่อยู่ระหว่างชั้นอุทธรณ์ จำนวน **79** คดี
- คดีที่อยู่ระหว่างชั้นฎีกา จำนวน **4** คดี
- ในส่วนคดีที่สิ้นสุดไปแล้ว แยกเป็นคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง **40** คดี
- คดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องในข้อหาตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ จำนวน **63** คดี

TLHR | เวทีเสวนาโยบาย
ยุติการดำเนินคดีทางการเมือง
*ข้อมูลวันที่ 18 เมษายน 2566

แนวโน้มนำคำพิพากษา ในคดีที่ต่อสู้คดี พบว่ามีคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องในข้อหาตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ จำนวน 63 คดี โดยแนวคำพิพากษาในหลายคดี เห็นว่าการชุมนุมยังเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

⁶ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, รู้จัก “หยก” เด็กหญิงผู้ถูกดำเนินคดี 112 ที่อายุน้อยที่สุด กับการตระหนักรู้ว่าประเทศไม่ได้เป็นอย่างในนิทานที่ถูกเล่า[ออนไลน์], 31 มีนาคม 2566. แหล่งที่มา <https://tlhr2014.com/archives/55017>

การชุมนุมเกิดในพื้นที่โล่งแจ้ง อากาศถ่ายเทสะดวก ผู้ชุมนุมมีการเว้นระยะห่าง ไม่ได้ถึงขนาดแออัดเต็มพื้นที่ มีการระวังป้องกันโรค และไม่ได้เกิดการแพร่ระบาดของโรคจากการชุมนุม

ขณะที่มีคดีที่ต่อสู้คดี และศาลพิพากษาว่ามีความผิดอย่างน้อย 31 คดี (ในจำนวนนี้เป็นคดีที่ศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้น 2 คดี) สำหรับแนวโน้มการลงโทษ ศาลพิพากษาลงโทษปรับจำนวน 14 คดี รอการกำหนดโทษ 1 คดี พิพากษาให้มีโทษจำคุกจำนวน 16 คดี โดยส่วนใหญ่โทษจำคุกให้รอลงอาญาไว้

คดีฝ่าฝืนพ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ นับเป็นฐานความผิดที่มีประชาชนถูกดำเนินคดีมากที่สุดกว่า 1,469 ราย เนื่องจากการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สาธารณสุข และการเมือง ทำให้ประชาชนออกมาชุมนุมจำนวนมาก แม้ปัจจุบันจะยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเนื่องจากสถานการณ์โควิด -19 แล้ว และสถิติคดีฟ้องมากกว่าพิพากษาว่ามีความผิด แต่คดีความดังกล่าวก็ยังคงต้องขึ้นสู่การพิจารณาของศาล เสียเวลาและทรัพยากรในการดำเนินคดีประชาชนซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะแต่อย่างใด

4. คดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ

การบังคับใช้มาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา นับเป็นข้อหาที่มีความผันผวนไปตามกระแสการเมือง ตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร 2557 ก็มีผู้ถูกดำเนินคดีจำนวนหนึ่งและสูงขึ้นในช่วงปี 2553 ส่วนใหญ่ศาลลงโทษกรรมละ 5 ปี เมื่อมีการรัฐประหาร มาตรา 112 เป็นหนึ่งในนโยบายในการปราบปรามของ คสช. มีการดำเนินคดีในศาลทหารและลงโทษสูงกว่าศาลยุติธรรมถึงเกือบเท่าตัว (ประมาณกรรมละ 8-10 ปี) มีคดีในห้วงดังกล่าวกว่า 169 คดี

ต่อมาในห้วงปี 2561 -2563 มีแนวโน้มในการเปลี่ยนนโยบายการบังคับใช้ ทำให้มีคดีสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง หรือไปลงโทษด้วยข้อหาอื่น อย่างน่าแปลกใจ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการบังคับใช้อีกครั้งในปลายปี 2563 ภายในระยะเวลาเพียงสองปีกว่า ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2563 จนถึงวันที่ 10 เมษายน 2566 พบว่ามีผู้ถูกดำเนินคดีมาตรา 112 อย่างน้อย 239 คน ใน 258 คดี พฤติการณ์ที่ถูกกล่าวหาโดยส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นบนโลกออนไลน์ จำนวน 137 คดี หรือคิดเป็นร้อยละ 53 ของคดีทั้งหมด รวมทั้งเป็นคดีจากการปราศรัยในการชุมนุมครั้งต่างๆ อีก 48 คดี

ท่ามกลางคดีที่ถูกสั่งฟ้องดังกล่าว มีคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาไปแล้วอย่างน้อย 52 คดี โดยแยกเป็นกรณีที่จำเลยต่อสู้คดี 33 คดี และกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพ 19 คดี โดยผลของคำพิพากษาโดยสรุป

- ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องจำนวน 11 คดี
- ศาลพิพากษายกฟ้องข้อหามาตรา 112 แต่ลงโทษในข้อหาอื่น โดยไม่รอลงอาญา จำนวน 3 คดี
- คดีที่ศาลลงโทษจำคุก โดยไม่รอการลงโทษ จำนวน 25 คดี
- คดีที่ให้การรับสารภาพ ศาลพิพากษาให้รอการลงโทษจำคุก 11 คดี
- คดีที่ให้การรับสารภาพ ศาลพิพากษาให้รอการกำหนดโทษ 2 คดี

คดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ฯ TLR | เวทีเสนอข้อหา
ยุติการดำเนินคดีทางการเมือง
*ข้อมูลวันที่ 18 เมษายน 2563

ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาไปแล้วอย่างน้อย **52** คดี
กรณีที่ยังเหลือต่อสู้อีก **33** คดี
กรณีที่ยังเหลือให้การรับสารภาพ **19** คดี

- ยกฟ้องจำนวน **11** คดี
- ยกฟ้องมาตรา 112 แต่ลงโทษในข้อหาอื่น โดยไม่รอลงอาญา จำนวน **3** คดี
- ศาลลงโทษจำคุก โดยไม่รอกการลงโทษ จำนวน **25** คดี
- คดีที่ให้การรับสารภาพ ศาลให้รอกการลงโทษจำคุก **11** คดี
- คดีที่ให้การรับสารภาพ ศาลให้รอกการกำหนดโทษ **2** คดี

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีข้อสังเกตถึงสถานการณ์การใช้มาตรา 112 ตั้งแต่พฤศจิกายน 2563 คือ

(1) มาตรา 112 เป็นคดีความผิดต่อแผ่นดิน ทำให้บุคคลทั่วไปสามารถกล่าวโทษได้ แม้ไม่ใช่ผู้เสียหาย ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้มีทั้งประชาชนที่มีความเห็นต่างทางการเมือง และหน่วยงานรัฐเป็นผู้กล่าวโทษ ในจำนวนคดีทั้งหมด แยกเป็นคดีที่มี “ประชาชน” เป็นผู้ไปร้องทุกข์กล่าวโทษจำนวน 122 คดี, คดีที่กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ร้องทุกข์กล่าวโทษจำนวน 11 คดี, คดีที่กรรมการผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ไปร้องทุกข์กล่าวโทษ 9 คดี, คดีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไปร้องทุกข์กล่าวโทษ 1 คดี ส่วนที่เหลือเป็นคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้กล่าวหา

(2) สิทธิในการประกันตัวในคดีส่วนใหญ่ในช่วงหลังปี 2563 ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการประกันตัวระหว่างพิจารณา แต่แกนนำหรือนักกิจกรรมทางการเมืองที่มีบทบาทในการชุมนุม มักถูกกล่าวหาดำเนินคดีและไม่ได้รับการประกันตัว โดยมีการจับกุม เพิกถอนประกัน ให้ประกัน และกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยตัวอยู่หลายระลอก มีการคุมขังนักกิจกรรมในเคสสถานตลอดระยะเวลา 24 ชั่วโมง นำไปสู่การประท้วงโดยการอดอาหารและอดนอนของนักกิจกรรมหลายราย ก่อให้เกิดปัญหาต่อความเชื่อมั่นในศาลและกระบวนการยุติธรรมอย่างหนัก

ปัจจุบันผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาในคดีมาตรา 112 อยู่จำนวน 2 ราย ได้แก่ “วุฒิ” ผู้ถูกฟ้องคดีที่ศาลอาญามีนบุรี จากการโพสต์เฟซบุ๊ก 12 ข้อความ และศาลไม่ให้ประกันตัวระหว่างพิจารณา และ “หยก” เยาวชนอายุ 15 ปี ผู้ต่อสู้โดยปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม ขณะที่ยังมีผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุดแล้วรับโทษอยู่ในเรือนจำอย่างน้อย 3 รายด้วย

(3) การกลั่นกรองคดีจากพนักงานอัยการ จากสถิติของศูนย์ทนายความฯ มีคดีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องต่อศาลไปแล้วจำนวน 184 คดี โดยเท่าที่ทราบข้อมูล ยังไม่มีแม้แต่คดีเดียวที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่

ฟ้องคดี โดยมีเพียงกรณีของ “ทราย” อินทิดา เจริญปุระ ที่อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องข้อหามาตรา 112 นี้ ในคดีชุมนุมหน้ากรมทหารราบที่ 11 เมื่อวันที่ 29 พ.ย. 2563 แต่ยังคงฟ้องในข้อกล่าวหาตามมาตรา 116 เช่นเดียวกับนักกิจกรรมคนอื่นๆ ที่ถูกฟ้องทั้งสองข้อหา กล่าวได้ว่า แนวโน้มการดำเนินคดีมาตรา 112 ที่มีการแจ้งข้อกล่าวหา แทบจะถูกสั่งฟ้องคดีทั้งหมด

(4) คำพิพากษาเกินกว่าตัวบท เป็นหนึ่งในปัญหาของคดี 112 ที่พบเจอ ในขณะที่คดีอาญาต้องยึดหลักการตีความโดยเคร่งครัด ไม่สามารถตีความแบบขยายความได้เพราะเป็นกฎหมายที่ให้โทษต่อบุคคล แต่ในคดีหมิ่นประมาทกษัตริย์ฯ กลับพบการตีความเกินกว่าตัวบทในหลายคดี อาทิเช่น [คดีจรัส](#) ที่ศาลอุทธรณ์ตีความรวมไปถึงอดีตกษัตริย์, [คดีแปะสติ๊กเกอร์](#) พระบรมฉายาลักษณ์, [คดีสมบัติ ทองย้อย](#) กรณีโพสต์กล่ามาก่อกวนมาก ขอบใจ, [คดี “เพชร” ธนกร](#) ที่ศาลเยาวชนฯ ตีความให้มาตรา 112 คุ้มครองไปถึงกษัตริย์ทุกพระองค์ เป็นต้น

(5) อัตราโทษสูงเมื่อเทียบกับพฤติการณ์ในการกระทำความผิด กล่าวคือโทษขั้นต่ำของมาตรา 112 นั้นสูงถึง 3 – 15 ปี ต่างจากโทษหมิ่นประมาทบุคคลทั่วไปซึ่งไม่มีขั้นต่ำและโทษจำคุกขั้นสูงไม่เกินหนึ่งปี กรณีหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา โฆษณาจำคุกขั้นสูงไม่เกินสองปี จะเห็นได้ว่าอัตราโทษนั้นมีความแตกต่างกันมากและไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด แม้จะเป็นพฤติการณ์เดียวกัน อีกทั้งมาตรา 112 ยังไม่มีบทยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ และไม่แบ่งแยกการกระทำหมิ่น หมิ่นประมาท และแสดงความอาฆาตมาดร้าย ออกจากกัน ต่างจากหมิ่นประมาทบุคคลทั่วไป โดยอัตราโทษดังกล่าวนี้ ยังเกิดจากการแก้ไขโดย [คำสั่งคณะรัฐประหาร](#) หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อีกด้วย

ในช่วงสถานการณ์ปัจจุบัน แนวโน้มคำพิพากษาในคดีที่ศาลเห็นว่ามีความผิด พบว่าศาลลงโทษกรรมละ 3-5 ปี แต่ส่วนใหญ่แล้ว (จำนวน 25 คดี) ศาลลงโทษกรรมละ 3 ปี ซึ่งเป็นโทษขั้นต่ำสุดที่ตัวบทกำหนด ในส่วนคดีที่ถูกพิพากษาลงโทษมากที่สุดในช่วงปี 2563 เป็นต้นมา คือ [คดีของ “บัสบาส” มงคล ธีระโคตร](#) ที่จังหวัดเชียงราย ถูกพิพากษาจำคุกรวม 28 ปี จากข้อความจำนวน 14 กระทง ที่ศาลเห็นว่ามีความผิด

ทั้งนี้ จะเห็นว่าแม้แต่โทษของมาตรา 112 นั้นก็มีความผันผวนไปตามสถานการณ์ทางการเมือง ก่อนรัฐประหาร 2557 ศาลยุติธรรมลงโทษเฉลี่ยกรรมละ 5 ปี หลังรัฐประหาร 2557 ศาลทหารลงโทษกรรมละ 8-10 ปี ปัจจุบันศาลยุติธรรมลงโทษเฉลี่ยกรรมละ 3 ปี ซึ่งหมายความว่าหากศาลเห็นว่าการกระทำความผิดนั้นไม่ได้รุนแรง แต่ศาลก็ไม่อาจกำหนดโทษต่ำกว่า 3 ปี ได้

(6) บทบัญญัติมาตรา 112 ไม่สอดคล้องกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามข้อ 19 ของกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ทั้งนี้ กลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติได้มีความเห็นต่อรัฐบาลไทยหลายครั้งต่อมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญาไทยว่า บทบัญญัติดังกล่าวนี้กว้างและโทษสูงเกินความเหมาะสม การควบคุมตัวโดยมาตรา 112 การควบคุมตัวโดยพลการ (Arbitrary

Detention) และ บทบัญญัติว่าด้วยความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ไม่มีที่ทางในประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตย⁷

(7) คดี 112 มีความเป็นการเมืองสูง และกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการเล่นงานฝ่ายตรงข้าม ดังจะเห็นได้จากความผันผวนในการบังคับใช้กฎหมายเพียงมาตราเดียว แต่มีความแตกต่างกันทั้งการให้ประกัน จำนวนคดี อัตราโทษ ศาลที่พิจารณา แตกต่างไปตามห้วงเวลาแล้วแต่สถานการณ์ทางการเมือง ไม่มีข้อหาใดจะมีความผันผวนและความไม่แน่นอนเช่นนี้แล้วในทางกฎหมาย ขณะเดียวกันการใช้และตีความมาตรา 112 อย่างเข้มข้นและกว้างขวางเช่นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อสถาบันกษัตริย์เองอีกด้วย

ทั้งนี้หากไม่มีการดำเนินการใดๆ ในทางกฎหมายหรือทางการเมือง คดีทั้งหมดย่อมต้องถูกผลักดันเข้าสู่การพิจารณาของศาล และมีแนวโน้มว่าจะมีประชาชนถูกคุมขังเพราะการแสดงออกทางการเมืองอีกเป็นจำนวนมาก

คดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง

ประเทศไทยมีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมมาแล้ว 23 ครั้ง⁸ โดย 11 ครั้งเป็นการนิรโทษกรรมคณะรัฐประหาร นิรโทษกรรมคดีกบฏ 6 ครั้ง นิรโทษกรรมให้กับการชุมนุม 3 เหตุการณ์ และนิรโทษกรรมกรณีอื่นๆอีก 3 ครั้ง การนิรโทษกรรมทั้งหมดล้วนเป็นการแก้ไขปัญหาทางการเมือง เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นและจบลงแล้ว แต่ภายหลังการรัฐประหาร 2557 นั้น คณะรักษาความสงบแห่งชาติใช้อำนาจที่สร้างผลกระทบและละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่องและยาวนานกว่า 8 ปี ประชาชนผู้ถูกละเมิดยังต้องเผชิญหน้ากับเครื่องมือทางการเมืองที่มาในรูปแบบของกฎหมายและคดีความ หากไม่มีการจัดการยุติการดำเนินคดีทั้งหมด ก็ยากที่จะแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองที่ยังรากลึกในสังคมไทยได้ กล่าวได้ว่าการจัดการดำเนินคดีทางการเมืองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น เพื่อบรรเทาความขัดแย้ง คืนความเป็นธรรมให้ประชาชน ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนจึงเสนอข้อเสนอแนะในการยุติการดำเนินคดีทางการเมืองนับตั้งแต่รัฐประหาร 2557 – ปัจจุบัน เพื่อให้เป็นข้อมูลและเป็นวัตถุดิบเบื้องต้นในการชวนถกเถียงเพื่อแก้ไขปัญหาในระยะยาวต่อไป

⁷ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, บทบัญญัติที่ไม่ควรมีที่ทางในประเทศประชาธิปไตย: ย้อนดู ม.112 ในสายตากลไกสิทธิมนุษยชน UN [ออนไลน์], 5 ธันวาคม 2563. แหล่งที่มา <https://tlhr2014.com/archives/23726>

⁸ ไอลอว์, ย้อนดูกฎหมายนิรโทษกรรมของไทย 23 ฉบับ เว้นโทษให้คณะรัฐประหารไปแล้วถึง 11 ครั้ง [ออนไลน์], 27 กันยายน 2564. แหล่งที่มา <https://ilaw.or.th/node/5982>

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขและยุติการดำเนินคดีทางการเมืองนับตั้งแต่รัฐประหาร 2557 – ปัจจุบัน

(1) ให้ตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อยุติการดำเนินคดีที่พลเรือนถูกพิจารณาคดีในศาลทหารและ การดำเนินคดีทางการเมืองหรือคดีที่มีมูลเหตุจูงใจในทางการเมือง ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 – ปัจจุบัน

1.1 ให้สภาผู้แทนราษฎรกำหนดกรอบโดยกว้างของเกณฑ์การพิจารณาคดีทางการเมืองและคดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง และให้คัดเลือกกรรมการพิจารณาคดีการเมือง ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตัวแทนกลุ่มผู้เสียหาย องค์กรในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ องค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรประกอบที่มีความหลากหลายและสมดุลทางเพศ โดยคณะกรรมการพิจารณาคดีการเมืองต้องมีความเป็นอิสระ ปราศจากอคติ

คดีการเมือง คือ คดีสามารถระบุฐานความผิด หรือ เหตุการณ์ในวันเกิดเหตุได้ เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับประกาศและคำสั่งของ คสช. คดีที่พลเรือนถูกดำเนินคดีในศาลทหาร คดีมาตรา 112 เป็นต้น

คดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง คือ คดีที่อาจไม่ได้อยู่ในฐานความผิดที่ระบุว่าเป็นคดีการเมืองหรือเกิดเหตุการณ์ในวันี่ระบุไว้ แต่สามารถพิสูจน์แรงจูงใจในการดำเนินการได้ว่ามีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง

1.2 ในกรณีเกิดข้อโต้แย้งว่าคดีใดเป็นคดีการเมืองหรือมีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง ให้คณะกรรมการพิจารณาคดีการเมือง มีอำนาจในการพิจารณาว่า คดีใดเป็นคดีทางการเมือง และคดีใดเป็นคดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง

1.3 ให้รัฐสภาตรากฎหมายรับรองการยุติการดำเนินคดีทางการเมืองและคดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมืองตั้งแต่การรัฐประหาร 2557 – ปัจจุบัน ไม่ให้ถือว่าคดีดังกล่าวมีความผิดอีกต่อไป หรือให้คดีเหล่านั้นสิ้นสุดไป

1.4 ให้รัฐสภาตรากฎหมายรับรองให้ คดีพลเรือนที่ถูกดำเนินคดีในศาลทหารแต่ไม่ได้เป็นคดีการเมือง หรือคดีที่มีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง สามารถขอพิจารณาคดีใหม่ในศาลยุติธรรม หรือสามารถขอใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาสำหรับคดีที่เกิดระหว่างการประกาศกฎอัยการศึกได้

(2) ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อค้นหาความจริง

เพื่อสร้างกลไกในการค้นหาความจริงต่างๆ และทำความจริงให้ปรากฏที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากการใช้ศาลทหารพิจารณาคดีจำเลยที่เป็นพลเรือนภายหลังรัฐประหาร และการใช้อำนาจรัฐคุกคามประชาชน รัฐสภาสมควรตรากฎหมายจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบรูปแบบการใช้อำนาจ และสถานการณ์สิทธิมนุษยชนภายหลังการรัฐประหารปี 2557 กลไกในการค้นหาความจริงดังกล่าว ควรจัดตั้งในรูปแบบคณะกรรมการ (A Truth Commission) ที่มีหน้าที่ในการค้นหาความจริงตามหลักการสิทธิที่จะทราบความจริง (Right to Truth) ของผู้เสียหาย ครอบครัว และสังคมโดยรวมนี้

ภารกิจหลักควรมุ่งค้นหาข้อมูลและข้อเท็จจริง เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สอบสวนบุคคลที่เกี่ยวข้อง และมีอำนาจในการเก็บรักษาพยานหลักฐาน นำมาสู่เปิดเผยข้อค้นพบหลังจากการค้นหาความจริงต่อสาธารณะ โดยทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเอกสาร หรือหลักฐานอันเป็นสาระสำคัญอย่างเป็นทางการ (Official Archives) เพื่อทำความจริงดังกล่าวเป็นฐานในการเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และดำเนินคดีตามกฎหมายกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อไป

ทั้งนี้ รัฐต้องรับรองกระบวนการคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการแต่ละรายตามหลักความเป็นอิสระ ปราศจากอคติ และสามารถปฏิบัติงานได้เต็มที่ และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนและองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นความโปร่งใสในการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการ โดยประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญหรือตัวแทนจากหลากหลายสาขา รวมถึงตัวแทนของผู้เสียหาย นักกฎหมาย นักจิตวิทยา นักพัฒนาสังคม และผู้เชี่ยวชาญด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในองค์ประกอบที่มีความหลากหลายและสมดุลทางเพศ

(3) รัฐควรแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน

เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะรัฐมนตรีและรัฐสภาสมควรออกแถลงการณ์ขอโทษกับเหตุการณ์ดังกล่าวต่อสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับข้อเท็จจริง ที่ได้ร่วมกันค้นหาและผลกระทบของการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแสดงการรับรองว่าจะไม่ให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำ (Guarantees of non-repetition) โดยรัฐบาลสมควรต้องพิจารณาถึงการเยียวยา ในระดับสังคม อาทิ ด้านการศึกษาโดยสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวให้ประชาชนทราบ, สร้างกลไกป้องกันและติดตามความขัดแย้งทางสังคมและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นต้น